

83. Doba, Somlóvár

(Veszprém megye) Kk

Somlóvár területén, ahol régészeti kutatás eddig soha nem folyt, 2002-ben került sor az alsóvár udvarának részleges feltárására. Ezenkívül a fennálló falak alapján értékes megfigyeléseket tehettünk a felsővár építéstörténetével kapcsolatban is. Ebben az évben az alsóvári udvar területén lévő legutolsó omladékot az egykori járószint fölött részben eltávolítottuk. Ennek során előkeült a felsővári kapu épített farkasveremmel kombinált ellenműve. Ugyanehhez a periódushoz köthető az alsóvárat nyugatról határoló úgynevezett kaszárnyaépületben elkülöníthető kapuépítmény is, mely minden bizonnyal a felsővár megközelíthetőségét is kijelöli.

Az alsóvár körítőfalát – benne in situ a szakállas puskához való lőréssel – megfigyeléseink szerint a 15. sz. második felében építhették ki. Ezzel egyidős a fal déli szakaszához kapcsolódó, eddig fel nem tárt szárny, valamint a legkülső várfalöv, mely a vár megközelíthetőségének módosulását (egy külső és egy belső kapu, fal-szoros) hozta magával. A következő periódusban – az előkeült kerámiaanyag alapján a 15. sz. végén–16. sz. első felében – épült az alsóvár nyugati felét elfoglaló úgynevezett kaszárnyaépület. Ennek során, mint azt az ásatás igazolta, a korábbi kaput és építményeit részben feltöltötték, másokat a 17. századi végleges betöltésükig pinceként használtak tovább.

A további feltárások feladata az alsóvár épületeinek pontosabb kormeghatározása, alaprajzi elrendezésük tisztázása; a felsővár egyelőre még csak vázlatos kronológiájának pontosítása.

LÁSZLÓ CSABA – FÜLÖP ANDRÁS

84. Dombegyház, homokbánya

(Békés megye) B, V, Á

2002. március 25-én telefonon bejelentés érkezett a Munkácsy Mihály Múzeumhoz, hogy a Dombegyház északi határában található régi homokbányában szántás közben csontokat forgatott ki az eke.

A határ északi részén, közvetlenül a kisdombegyházi út mellett lévő, az attól nyugatra fekvő régi homokbánya nem ismeretlen lelőhely. 1999 szeptemberében Gyucha Attila két, melléklet nélküli sírt tárt fel Kékegyi Dorottyával. A temetőt újkorinak határozták meg.

A mostani helyszíni szemlén a megfigyelések szerint egy erősen lekopott/lekoportatott (?) dombot figyelhettünk meg, amit a szántással még tovább bolygattak. Az úttól kb. 250–300 méterre fekvő, még mindig jól látszó dombon, annak legmagasabb pontján találtunk régészeti leleteket.

A domb nyugati, természetes lezárása jelentette az embercsontok előkerülésének nyugati szélét. Embercsontokat kb. 10–15 m szélességben (ÉNy–DK irányban), és 25–30 m hosszúságban (DNy–ÉK irányban) találtunk igen nagy mennyiségben. A szántást a műútra merőlegesen végezték, DNy–ÉK-i irányban, így a kiszántott sí-

rokat összekeveredve, de ugyanakkor anatómiaiailag viszonylag rendben találták. A sírok száma igen nagy volt. A templom körüli síroknál a kifüstölés nyomait (faszéndarabok) is megfigyelhettük.

A területen, a sírok előkerülési helyének közepén több tégladarab került elő, amelyek méretükben (mindkettő mérhető darab 14×4,5 cm), soványításukban, készítésükben teljességgel az Árpád-kori téglákhoz hasonlítanak. A formából „lehúzott” oldalú téglákból többet is begyűjtöttünk. Az egyik téglára erősen vasas. A téglák egyik lapján általános a fűszálak lenyomata (szárítás a földön), illetve a pelyvás, szerves anyagos soványítás.

A templom szentélye nem a legmagasabb ponton található, attól egy kissé nyugatabbra. Több kevert, fal-kiszedő gödör nyoma jelentkezett a felszínen, ezek legnagyobb távolsága egymástól 10–12 m, ami a templom K–Ny-i kiterjedésének minimumát is jelentheti. Érdeklenség még, hogy a templom hajója (?), amely a domb legmagasabb pontjával esik egybe (?), embercsontot kevésbé tartalmazott, s a felszín ugyanakkor sárgás agyagos volt az erős kopás és az alap hiánya miatt.

A területen szétszórva, a dombon kívül is találtunk késő bronzkor–kora vaskori cserepeket. A telep kiterjedési irányának megismerésére vonatkozó terepbejárást nem végeztünk.

A szemlén részt vett Kékegyi Dorottya.

A leletanyag az orosházi Szántó Kovács János Múzeumba került.

RÓZSA ZOLTÁN

85. Dombrád határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Á

2002. március 27-én lelőhely-azonosító terepbejárást végeztünk a település több részén.

Erzsébet úti homokbánya: Az Erzsébet utcából névtelen dűlőút vezetett a Tisza gátja felé. Az út bal oldalán szőlő volt, a jobb oldalon kb. 15 holdas homokdomb emelkedett ki a környező vizes területből. E domb Ny-i oldalán nyitottak bányát. Petróczy József 1957-től kezdve figyelte itt a munkát. 1959-ig szerinte 7 nagy tűzhely pusztult itt el Árpád-kori cserepekkel. Ezek a helyszíntre kiszálló Csallány Dezső szerint a bánya K-i felében voltak mintegy 1 m mélyen. Az 1958-ig Petróczy József által talált cserepeket Csallány Dezső vitte be a múzeumba. A bányát sikerült megtalálnunk a település É-i részén, nem messze a Tisza parttól, de a kitermelt részt teljesen benőtte az akác, a homokdomb még meglevő része pedig körbekerített magánterület.

Égetőhegy: Ágoston József ajándékként 1964-ben neolitik és Árpád-kori leletek kerültek innen a múzeumba (JAM 65.256.1–10.). A hegyet sikerült megtalálnunk a Dombrádtól Tizsakanyár felé vezető műúttól keletre, a Vízmű közelében. Több tagból álló magas homokdombosor, amelyiktől a NyÉNy-ra eső területet Hegy-dűlőnek hívják. Mint a faluban megtudtuk, az egykori ajándékozó családja már elköltözött, ezért a cserepek pon-

tos helyét nem sikerült kideríteni. A hegyen lévő szántott részekén régészeti anyagot nem találtunk.

Kis Mogyorós és Nagy Mogyorós: Az ónteleki határban, a község DK-i részén, hajdani lápból egymással párhuzamosan kiemelkedő különböző nagyságú sziget közül két kiemelkedő magasabb rész a Kis és Nagy Mogyorós. A Nagy Mogyorós szélfújta oldalán Melis Katalin terepbejárásából (64. lelőhely) bronzkori cserepek között talált egy Árpád-kori töredéket (JAM 97.305.3.). A Mogyorós nevű tábla jelenleg lefelé. Volt benne két olyan magaslat, amelyek a Melis által említett lelőhelyek lehettek.

Kacsató: Petróczy József ajándéka 1956-ban egy Árpád-kori edény volt a Kacsavár nevű határrészről (JAM 64.1218.1.). A Kacsavár Kiss Lajos szerint a határ D-i részén, a gégegyeni határ szomszédságában fekszik, egy gömbölyded sziget, melyet körülfolyt a járat. A 21. km-kőnél, az aszfaltúttól K-re két hátat néztünk meg, amelyeket egykori vízfolyások vettek körbe. Az úthoz közelebb eső, sötét, kötöttebb talajú és kisebb, kerekded hátton bronzkori, míg az úttól távolabb eső, több részről álló és erősen homokos talajú nagyobbik hátton bronzkori és Árpád-kori cserepeket találtunk. A leletek a Jósza András Múzeumba kerültek (2002.19.1–2002.20.5.).

ALMÁSSY KATALIN – ISTVÁNOVITS ESZTER

86. Dunakeszi, Barátság úti lakópark

(Pest megye) U, R?, B, Ró?, N?, Á

A város belterületén, a Duna-part mellett épülő lakópark (hrsz.: 5223/21–22., 5223/25., 5223/30., 5223/36., 5223/40–41.) három ismert régészeti lelőhelyet érint: az 5/6, 5/7 és a 5/12 számú lelőhelyeket. (MRT 9. köt.) Az építkezés előtt 2002 márciusában próbafeltárás keretében gépi kutatóárokkaival vizsgáltuk át a területet. Kiderült, hogy az egyébként is kis kiterjedésű lelőhelyek gyenge intenzitásúak, erősen bolygatottak, lepusztultak. Az 5/6 számú lelőhelyen húzott kutatóárokkaik teljesen üresek voltak. Az 5/7 számú lelőhelyen az öt kutatóárokknál összesen az egyikből került elő pár szórványos cserép (1 db badeni vagy késő bronzkori, 2 db bronzkori (?), 1 db római, vagy népvándorlás kori). Az 5/12 számú lelőhelyen négy kutatóárokot ástunk, közülük kettőben fordult elő néhány szórványos újkőkori, rézkori és Árpád-kori cserép. Régészeti objektumra utaló nyom sehol sem mutatkozott. Mindezek alapján a teljes területre kiterjedő megelőző feltárás nem vált szükségessé.

A próbafeltárás költségeit a beruházó fedezte. A leletek a váci Tragor Ignác Múzeumba kerültek.

KÖVÁRI KLÁRA

87. Dunakeszi, Duna sor 28.

(MRT 9. k. 5/9 lh.)

(Pest megye) Ró

A Duna bal partjára épített kikötőerőd 4 km-rel az alföldi sáncok belső vonala előtt fekszik, egy ma is hasz-

nált átkelő (Horányi rév) közelében. Vele szemben, a Szentendrei-szigeten, a Szigetmonostor, Horányi-révnél egy azonos korú kikötőerődöt találtak. Rómer Flóris írta le 1866-ban először a felszínen akkor még jól látszó romokat. Leírása szerint a kiserőd 43,7 m hosszú, belmérete 39,9 m. Az 1,9 m vastag falak még közel 2 m magasságban álltak. 1877-ben kisebb ásatást is végzett a területen, amelynek során a kiserőd 2 m vastag falain kívül feltárt egy padlóteréglákkal kirakott, terrazzóval fedett padlóterést, a felmenő falakon pedig fehér alapon sötétpiros sávós festés maradványait figyelte meg. Talált tetőfedő ólom lemeztöredékeket is. 1935-ben Nagy Lajos is ásott az erődítményben, de „csak egyes falak irányát” tudta meghatározni. Soproni Sándor 1985-ben a Duna sor 30. ház pincéjében a központi torony 2 m vastag falát és ÉK-i sarkát azonosította.

2002-ben megelőző feltárás keretében lehetőség nyílt az ún. „nógrádverőcei típusú” kikötőerőd D-i, Dunáig futó zárófalának és DK-i saroktoronyának teljes feltárására. A Dunához lefutó 160 cm vastag D-i zárófal alapozási kiugrása követte a magas partoldal Duna felé lejtő vonalát. A megmaradt 8,6 m hosszú falszakaszon az alapozási kiugrás ezért 145 cm-t esik. A fal alapozásának az alja a római kori járószinttől 110 cm mélységben került elő. A felmenő falak ezen a szakaszon helyenként 140 cm magasságig megőrződtek, a fal külső síkját adó kövek között a fugákat habarccsal gondosan kikenték. A 190 cm vastag É–D irányú szárnyfallal és a D-i zárófallal egyidőben épült az 5,36×5,7 m nagyságú, derékszögű trapéz alakú saroktorony, amelynek alapfalába egy [LEGXGMAGSAT]VRNINVS bélyeget hordozó téglatöredéket is beépítettek. A DK-i saroktoronyt a magas partoldal tetején építették fel. A torony 130 cm vastag felmenő falát az alapozási kiugrástól 80 cm magasságig igen alaposan és szilárdan megépítették. Ebben a magasságban a habarcs elkenésével vízszintes felületet alakítottak ki. Erre a vízszintes felületre húzták fel a 40 cm-rel vékonyabb, sokkal rosszabb minőségű, mállékony kövekből, gyenge habarccsal falazott toronyfalat. Mind a fal belső, mind a külső síkján egy 20–20 cm széles peremet hagytak. A torony belsejében két padlószintet lehetett megfigyelni. A legalsó, gyenge minőségű terrazzo padló alatt a felszint közel vízszintesre feltöltötték. A terrazzo padlón feltárt vastag beomlott tetőomladék alatt a helyiség közepén egy tűzrakó hely, körülötte állatcsontok és egy tárolóedény töredékei kerültek elő. Az omladékban talált nagyszámú tetőtégla egyikén sem volt bélyeg. A tetőszerkezet leégésére semmi sem utalt, a tető egyszerűen beomolhatott. Az elegyengetett tetőomladék fölé vastag, rossz minőségű habarcsból öntött újabb padló került, amelynek csak az egyik sarka őrződött meg.

A kikötőerőd területén ugyanazok a bélyeges téglatípusok fordulnak elő, mint a Göd, Bócsaújtelepen feltárt I. Valentinianus-kori, soha el nem készült erődben. A gödi és a Dunakeszi, Horányi révnél fekvő katonai objektumok ezért egyidősek lehetnek. (Valószí-